

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ,
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ
1937

Ε.Υ.Δ. της Κ.ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΟΙ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΓΙΑΝΝΙΩΤΩΝ

ὑπό

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων¹ εἶχον ὡς μητρικὴν τῶν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν. Τὴν ὁμίλουσιν ὅπως καὶ οἱ χριστιανοὶ Γιαννιώτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀνεμίγνυον εἰς αὐτὴν περισσοτέρας τουρκικὰς λέξεις.

Ἦτο ἡ οἰκογενειακὴ τῶν γλῶσσα, ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν κατὰ προκλήμασιν ὁμίλουσιν μεταξύ τῶν, ἔστω καὶ ὅταν ἐγνώριζον τὴν τουρκικὴν. Διὰ τοῦτο δὲν ἠὲχαριστοῦντο νὰ συναναστρέφωσιν μὲ τοὺς μὴ ὁμιλοῦντας ἑλληνικὰ Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον χαλιαχούληδες ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας, οὔτε μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς τοὺς συνήθως κακῶς ὁμιλοῦντας τὰ ἑλληνικά.

Τὴν τουρκικὴν ἐμάνθανον εἰς τὰ σχολεῖα ὡς ξένην γλῶσσαν καὶ τοῦτο ἀπ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν ἐν Ἰωαννίνοις τουρκικὰ σχολεῖα, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ τῶν λεγομένων μεταρρυθμίσεων, ἰδρυθέντος τοῦ πρώτου τουρκικοῦ σχολείου, ἀντιστοίχου πρὸς τὰ ἡμέτερα ἄλλοτε ὀνομαζόμενα ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὸ 1850, τοῦ γυμνασίου τὸ 1883 καὶ τοῦ παρθεναγωγείου τὸ 1887.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης κατὰ γενικὸν κανόνα μόνον ὅσοι ὑπηρετοῦν εἰς τὴν διοίκησιν ἢ τὸν στρατὸν κατώρθωνον διὰ τῆς πρακτικῆς ἐξασκήσεως νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν ὅπωςδήποτε τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν.

Οἱ ἐλάχιστοι μορφωμένοι ἢ ἐσπούδαζον εἰς τὰ τουρκικὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἠκολούθουν τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἐκ τῶν Τούρκων ἀποφοίτων τῆς ὁποίας τινές, ὡς γνωστόν, κατέλαβον μεγάλας εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος θέσεις.

Τὰ λειτουργοῦντα τότε ἐν Ἰωαννίνοις μουσουλμανικὰ σχολεῖα, διακρινόμενα εἰς κατώτερα καὶ ἀνώτερα, ἦτοι εἰς τὰ μεχτέπια τῶν τζαμιῶν καὶ εἰς τοὺς μεντρεσέδες, ἀπέβλεπον οὐχὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἀλλ' εἰς τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν καὶ ἐδίδασκον τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν τοῦ Κορανίου καὶ τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων.

Εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα οἱ μαθηταί, ἄρρενες καὶ θήλειες, φοιτῶντες

1) Κατ' ἀπογραφὴν γενομένην ὀλίγα πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων ἔτη ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων ἀνῆρχοντο εἰς 5600.

ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους, ἐμάνθανον νὰ ἀπαγγέλουν ἀπὸ στήθους, χωρὶς νὰ τὰς ἐννοοῦν, προσευχάς τινας εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν, νὰ ἀναγινώσκουν τὸ κείμενον τοῦ Κορανίου, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξηγήσεως τοῦ περιεχομένου, νὰ ἀποστηθίζουν τὴν μουσουλμανικὴν κατῆχσιν, τὴν ὁποίαν ὁ διδάσκαλος Τουρκογιαννιώτης χόντζας μετέφραζεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τέλος στοιχεῖα ἀραβικῆς γραμματικῆς.

Ὅταν ὁ μικρὸς μαθητὴς, παιδάκι ἢ κοριτσάκι ἐπεράτωνε τὸ Κοράνιον, ἦτο δηλαδὴ εἰς θέσιν νὰ ἀναγνώσῃ τοῦτο ἀπταιστώως ὀλόκληρον, ἐγίνετο μίᾳ τελετῇ λίαν περίεργος, τὴν ὁποίαν πολλάκις κατὰ τὰ παιδικὰ μας ἔτη συνηκτέσμεν εἰς τὸν δρόμον. Τὴν διηγούμεθα ὡς χαρακτηριστικὴν τῆς διανοητικότητος τῶν Τούρκων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ μαθητὴς ὠδηγεῖτο ἐν πομπῇ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του εἰς τὰ κυριώτερα τζαμίᾳ τῆς πόλεως, στολισμένος μὲ διάφορα κοσμήματα τῆς οἰκογενείας, φέρον ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του τὸ Κοράνιον τοποθετημένον ἐπὶ ξυλίνου ψαλιδωτοῦ ἀναλόγιου, κρατουμένου ὑπὸ δύο ἄλλων παιδιῶν καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς του καὶ τὸν διδάσκαλον Χόντζαν, ἐν ἀταξίᾳ βυθίζοντας, ψάλλοντας ἐν χορῶ καὶ κραυγάζοντας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν «ἀμήν». Ἡ παράδοξος αὕτη τελετὴ ὠνομάζετο *σιαφίνα*. Ἡ λέξις περιέμενεν εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Ἰωαννίνων. Χαρακτηρίζονται δι' αὐτῆς αἱ θορυβώδεις ἐκδηλώσεις, χωρὶς οἱ πλεῖστοι ποὺ τὴν μεταχειρίζονται σήμερον νὰ γνωρίζουν τὴν προέλευσίν της.

Εἰς τοὺς μεντερεσέδες ἐδιδάσκετο πληρέστερον ἢ ἀραβικὴ γλῶσσα, ἐπεξηγεῖτο τὸ Κοράνιον καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ αὐτοῦ καὶ παρεδίδοντο θεολογικὰ ἐν γένει μαθήματα, τοῦ προγράμματος ἐκτεινομένου περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, ἀναλόγως τῆς μορφώσεως τῶν κατὰ καιρὸν καθηγητῶν.

Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα οὔτε διακεκριμέναι τάξεις ὑπῆρχον, οὔτε ἐνιαύσαι ἔξετάσεις ἐγίνοντο, οὔτε διπλώματα ἀπενέμοντο. Ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεως ἦτο ἀπροσδιόριστος, ἐκτεινόμενος ἐνίοτε καὶ πέραν τῆς δεκαετίας, αἱ δὲ γνώσεις τῶν ἀποφοίτων ἀκαθόριστοι καὶ μὴ ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὰς ἀνάγκας μελλοντικῆς ἀσκήσεως ὀρισμένου τινὸς ἐπαγγέλματος.

Πλήρη τὴν σειρὰν τῶν ὡς ἄνω σπουδῶν ἠδύναντο νὰ ἀκολουθήσουν μόνον οἱ ἄνδρες. Αἱ γυναῖκες περιορίζοντο συνήθως εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα τῶν κατωτέρων σχολείων, ὅπου ἐφοίτων μετὰ τῶν ἀρρένων μαθητῶν.

Ὅστω ὅλαι αἱ γυναῖκες καὶ ὅσοι τῶν ἀνδρῶν δὲν εἶχον σπουδᾶσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἢ δὲν ὑπηρέτουν εἰς δημοσίαν τινὰ θέσιν δὲν ἐγνώριζον ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς ἑλληνικῆς. Διὰ νὰ κατορθώσουν δὲ νὰ ἐννοήσουν

1) Ἡ λέξις *σιαφίνα* ἢ *σιοφίνα* εἶναι παραφθορὰ τῆς ἀραβικῆς λέξεως *σεφινέ*, ἢ ὅποια σημαίνει κυριολεκτικῶς *πλοῖον*, τὴν *Κιβωτὸν τοῦ Νῶε* καὶ μεταφορικῶς τοὺς *φῆρδην μίγδην συγκεντρωμένους ἀνθρώπους*. Παραφθορῆσαι ἀραβοτουρκικαὶ λέξεις εἰς σημεῖον ποὺ εἶναι δύσκολον νὰ ἀναγνωρισθοῦν, ὑπῆρχον πολλάι εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Τουρκογιαννιωτῶν.

τήν θρησκευτικήν διδασκαλίαν παρέστη ανάγκη νὰ μεταφρασθοῦν εἰς αὐτὴν θρησκευτικά τινα βιβλία καὶ εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν χοντζάδων μερικοὶ ἱκανοὶ νὰ ἐπιχειρήσουν τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ τὰ θρησκευτικὰ τῦτα βιβλία ἦσαν εἰς τὴν ἀραβικὴν ἔμμετρον, ἐγέναν ἐπίσης τοιαῦται καὶ αἱ ἑλληνικαὶ μεταφράσεις καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μία περίεργος τουρκοελληνικὴ λογοτεχνία, φέρουσα τελείως τοπικὸν χαρακτῆρα.

Καὶ συνήθως μὲν οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων ἔγραφον τὰ ἑλληνικὰ διὰ τῶν ἑλληνικῶν χαρακτῆρων, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ τηροῦν ὀρθογραφικοὺς κανόνας, οἱ συγγραφεῖς ὁμῶς τῶν ἐν λόγῳ ἔργων ἐκ συνηθείας ἢ φανατισμοῦ ἐπροτιμήσαν ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ ἀραβικόν, μεταχειρισθέντες τοῦτο κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν συνήθως γράφεται τὸ Κοράνιον, ἦτοι μὲ τὰ σημεῖα-φωνήεντα (χαρακτῆρες) ἀνωθεν καὶ κάτωθεν τῶν γραμμάτων καὶ οὕτω ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη φιλολογία ἀπέκτησε καὶ ἰδιόρρυθμον γραφήν.

Τὰ ἔργα ταῦτα ἀρῆσανται, ἀντεγράφοντο καὶ διεδίδοντο εἰς τὰς τουρκικὰς οἰκογενείας, ὅχι μόνον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς Ἠπείρου, χωρὶς ποτὲ νὰ λάβουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Αὐτὰ ὠνομάζοντο ἐπὶ τῶν Τούρκων «ὁμολογίαι».

Πότε ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται ἡ περίεργος αὕτη λογοτεχνία, δὲν ἠδυνήθημεν ἐλλείπει στοιχείων νὰ ἐξηκριβώσωμεν.

Τὰ χειρόγραφα, ἅτινα κατορθώσαμεν νὰ περισυλλέξωμεν, δὲν φέρουν ὅλα χρονολογίαν, ἀναφέρουν ὁμῶς πάντοτε εἰς τὸ τέλος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας συνελέξαμεν περὶ αὐτῶν εἰκόζομεν ὅτι δὲν ἀνέρχονται πέραν τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἄλλ' οὕτε καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραχθέντων ἐν ὄλῳ τοιούτων ἔργων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν. Φαίνεται ὁμῶς ὅτι ἦσαν πολλὰ.

Ἡμεῖς ἐξ αὐτῶν κατέχομεν τὰ ἑξῆς :

Τρία χειρόγραφα μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἑμμέτρον παραφράσεως ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ πρωτοτύπου τῆς μουσουλμανικῆς κατηχίσεως, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἐν εἶναι πλήρες, ἀποτελούμενον ἐκ 205 σελίδων. Εἶναι αὕτη ἔργον τοῦ Ὁμέρ ἢ Σέχη Ὁμέρ υἱοῦ Μουσταφᾶ Ρέντα, χόντζα τοῦ τζαμίου Σερί, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλή πασᾶ.

Τοῦ αὐτοῦ μίαν ἑμμετρον παράφρασιν τοῦ Μεβλιούτ, ἦτοι τοῦ ὕμνου τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου, τοῦ γραφέντος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Σουλεϊμάν Ντέντε ἐκ Προύσσης, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται εἰς τὰ τζαμίια κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ἕξοχον ποιητικὸν ἔργον. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ ἴδιον καὶ ἡμεῖς περὶ τῆς ὡς ἄνω μεταφράσεως.

Ἐν μακροσκελὲς ποίημα ἐξ 61 σελίδων, περιγράφον τὸν θάνατον τῆς Φατμᾶς, θυγατρὸς τοῦ Μωάμεθ, εἰς τὸ ὁποῖον παρενείρονται πολλαὶ καὶ φορτικῶς ἐπαναλαμβανόμεναι φιλοσοφικαὶ σκέψεις περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων.

Τούτο ονομάζεται ριβαγέτι, δηλαδή ιστορία ή μάλλον παράδοση τῆς Φατιμάς. Είναι ἔργον τοῦ Χουσεΐνη υἱοῦ τοῦ Ἀχμέτ, περὶ τοῦ ὁποῖου οὐδεμία πληροφορία διαθέσιμη. Λόγω τῆς μεγάλης διαδόσεως, ἣν εἶχε τοῦτο, καὶ τῆς πιαντελοῦς ἐλλείψεως πληροφοριῶν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ποιητοῦ, ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι θὰ εἶναι ἴσως τὸ ἀρχαιότερον τῆς φιλολογίας ταύτης προῖόν.

Τρία χειρόγραφα ἡμέτερου μεταφράσεως ἀραβικοῦ τινος θρησκευτικοῦ ποιήματος, ἔκρινον τὸ ἔργον τοῦ Μωάμεθ, γνωστοῦ μεταξὺ τῶν μουσουλμάνων ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασηντέι μπουρντέ, ὡς ἀναγινωσκομένου εἰς ὄρισμένην ἡμέραν εἰς τὰ Ἰζαμία. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἓν εἶναι πλήρες ἐκ 56 σελίδων καὶ χρονολογημένον με χρονολογίαν τῆς Ἑγίρας, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ ἔτος 1830. Συγγραφεὺς εἶναι ὁ Μουλᾶς Μπεντρῆς, χρηματίσας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μινφρῆς Ἰωαννίνων.

Μίαν ἀραβικὴν προσευχὴν μετὰ συντόμου ἀναπτύξεως εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν περὶ τῶν μαγικῶν αὐτῆς δυνάμεων εἰς πεζὸν λόγον ἀγνώστου συγγραφέως.

Τέλος θρησκευτικὰ τινὰ ποιήματα μεταξὺ τῶν ὁποῖων καὶ εἰς ὕμνος τοῦ Μπαϊραμίου, εἶδος Μεβλιούτ, τὸν ὁποῖον κρίνοντες σχετικῶς καλύτερον τῶν ἄλλων, δημοσιεύομεν πλήρη κατωτέρω. Συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ὁ Ραγῆπ, ὅστις ἔκαμε καὶ σαιτυρικὰ ποιήματα ἀρκετὰ ἔξυπνα καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ Βηλιριᾶ, τοῦ ὁποῖου ἦτο ὀλίγον νεώτερος. Τοῦτο ἠδυνήθημεν νὰ κρίνωμεν ἐκ στίχων ποὺ μᾶς ἀπήγγειλαν ἀπὸ μνήμης συμπατριῶταί μας μουσουλμᾶνοι, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἤκουσαν ἀπὸ πρεσβυτέρους, ἀλλὰ δὲν κατέχομεν, οὔτε ἠκούσαμεν ὅτι ὑπάρχει γραπτὴ αὐτῶν συλλογὴ.

Μολονότι τὰ ὡς ἄνω ἔργα ἀνήκουν εἰς διαφόρους ποιητάς, εἶναι τελείως ὅμοια καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕφος. Εἶναι γραμμένα εἰς στίχους δεκαπεντασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους ἀνὰ δύο κατὰ τὸ σύστημα τῶν διατίχων.

Γλῶσσά των εἶναι τὸ ἰδίωμα τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ ὁποῖον παρενείρονται πλεῖστα τουρκοαραβικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις, σχέσιν ἔχουσαι μετὰ τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, ἢ χρησιμεύουσαι εἰς τὴν ἔκφρασιν ὑψηλοτέρου τινὸς νοήματος, τὸ ὁποῖον τὸ πτωχὸν ἑλληνικὸν λεξιλόγιον ποὺ μετεχειρίζοντο ἐκεῖνοι, ἠδυνάτει νὰ ἐκφράσῃ ἢ καὶ ἀπλῶς διὰ μετρικᾶς ἀνάγκας, ἐὰν ἡ τουρκοαραβικὴ λέξις προσηρομόζετο καλύτερον εἰς τὸν στίχον, διότι ἀμφοτέρως τὰς λέξεις εἰς τὴν συνήθη των ὁμίλιαν μετεχειρίζοντο.

Οἱ ποιηταὶ ἔχουν πλήρη συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ μέτρου, αἱ δὲ τουρκοαραβικαὶ λέξεις δὲν χρησιμοποιοῦνται αὐτούσαι, ἀλλ' ἑλληνοποιημέναι, ἤτοι φέρουσαι ἑλληνικὰς καταλήξεις καὶ ὑπηγμέναι εἰς τὸ τυπικὸν τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς.

Ἡ γραφὴ εἶναι τελείως φωνητικὴ, προσπαθοῦσα νὰ ἀποδώσῃ πιστῶς τὴν προφορὰν. Οὕτω αἱ λέξεις κριματισμένως καὶ σὰν τὸν γράφονται κρι-

ματιζόμενος και σαν δόν, όπως ακριβώς τὰς προφέρομεν. Ἀποδίδεται δὲ ἐπίσης πιστῶς καὶ ἡ ἰδιωματικὴ προφορὰ τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν μόνον ἐτηρήσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον κείμενον. Πολλάκις τὸ ἄτονον ε γράφεται μὲ ι, διότι πράγματι εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ ἄτονον ε προφέρεται σχεδὸν ὡς ι. Ἡ διάκρισις τοῦ ο και ου δὲν γίνεται, γράφονται ἀμφοτέρωθεν διὰ τοῦ βάβ, τὸ ὁποῖον παριστᾷ εἰς τὴν ἀραβικὴν γραφὴν καὶ τοὺς δύο φθόγγους.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ περὶ τῆς ποιητικῆς ἀξίας τῶν ἐν λόγῳ ἔργων, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ἡ παρουσία τῶν τουρκοαραβικῶν λέξεων, ἡ ὁποία ἦτο διὰ τοὺς Τούρκους πηγὴ πνευματικῆς ἐξάρσεως, εἶναι δι' ἡμᾶς αἰτία δυσαρέστων μόνον ἠχητικῶν ἐντυπώσεων χωρὶς οὐδὲν ποιητικὸν νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν πεζότητα τῶν ὑπολοίπων στίχων. Ἐχουν ὁμως ἐν ἀναντίρρητον προσόν, ὅτι μὲ τὴν καταπλήσσουσαν ἀπλότητά των δίδουν τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰωαννίτου μουσουλμάνου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ ἰδιώματός του, ὅπερ ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως λαογραφικὸν στοιχεῖον.

Σημειοῦμεν, τέλος, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ποιήματα δὲν ἦσαν γραμμένα διὰ νὰ ἀπαγγέλλωνται, ἀλλὰ διὰ νὰ ψάλλωνται. Καὶ πράγματι ἐψάλλοντο εἰς τὰς κατ' οἶκον συγκεντρώσεις κυρίως τῶν γυναικῶν κατὰ τὸν τρόπον τὸν ἐν χρήσει εἰς τὰ Τζαμία διὰ τὰς λειτουργικὰς προσευχάς.

Ὁφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν προσέτι ὅτι, καίτοι ταῦτα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταφράσεις θρησκευτικῶν ὕμνων, ἀποτελούντων μέρος τοῦ τυπικοῦ τῶν ψαλμῶν τῶν Τζαμίων, οὐδέποτε ἀντικατέστησαν εἰς τὰ ἐν Ἰωαννίνοις Τζαμία τὰ ἀραβικὰ πρωτότυπα ἢ τὴν τουρκικὴν μετάφρασιν, ὅπου ἐπετρέπετο αὕτη.

Ἡ μόνη χρῆσις τῆς Ἑλληνικῆς εἰς ἐπίσημον τελετὴν ἐγένετο τὰ παλαιότερα χρόνια ὑπὸ τοῦ Σέχη τοῦ Φρουρίου, ὅστις, Γιαννιώτης ὢν, ἐξεφώνει εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα δηλαδὴ τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν προσευχὴν τῆς 27 τοῦ Ραμαζανίου εἰς τὸ Τζαμίον τοῦ Ἀσλὰν πασᾶ, τὸν ντουάν, ἦτοι τὴν δέησιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν, παραπλησίαν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον πρὸς τὴν ἡμετέραν τὴν ὀνομαζομένην σὺναπτὴν. Ἡ δέησις αὕτη ἐγένετο εἰς τὸ τέλος τοῦ προσκυνηματος καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς δύο ἄλλοι χοντζάδες ἀνεγίνωσκον ταπεινῆ τῆ φωνῆ περικοπὰς τοῦ Κορανίου εἰς τὸ πρωτότυπον καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Σέχη. Τὸ ἀνωτέρω μοὶ τὸ ἐπιστοποίησαν αὐτήκοοι μάρτυρες ἐκ τῶν συμπατριωτῶν μας μουσουλμάνων. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ἡ συνήθεια αὕτη κατηργήθη καὶ ἡ δέησις ἐγένετο πλέον τουρκισί.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

أَبُو فَوْزَانَ قِيَّاسُ السُّورِيِّ كَتَبَ
بِسْمِ اللَّهِ بِقُوَّةِ رُسْنِهِ وَبِإِذْنِ اللَّهِ
كَانَ الْخَوْصُ يُبْصِرُ الْحَوَى بِهِ
مِنَ الْعَمَاءِ مَقْدَحًا وَهُوَ كَالْحَمِيمِ
فَرَمَّازِ مَنَابِرِ سِنَا السِّرِّيَّةِ سِنَانِ كَوْنِي
بُونَا لَامِيُونِ سِنَانِ نَوَانَا وَعُونَ سَلَاةِ جَوْهَرِي
وَكَا لَمْ يَكُنْ كَاللَّذِينَ مَعْدُولَةٌ
فَالْمَسْطَرِ فِي عَمْرِهَا وَالنَّاسِ فِي عَمْرِهَا
صِرَاطِ سُنُونُودِ تَسْوِخُوا إِلَيْهِ مَنَزَلُ
نُفُوزِ دَوْلِ السُّورِيِّ لَسْنِ مَعْدِ قَصَلِ هَاكِ
لَا تَجْنِبِ الْجَسُودِ رَامِ بِنَكْرَهَا
تَجَاهَلَا وَهُوَ عَيْنُ حَاذِقِ الْخَمِيمِ
فَأَمْسَى بِخَلِّهِ رُفْقًا كَمَا دَانَ الْكَارِي

هـ

Μία σελίς όμολογιάς έξυμνούσης τό Κοράνιον. (Περβλ. σελ. 165)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Διὰ τὴν δώσωμεν μίαν ἰδέαν εἰς τὸν ἀναγνώστην περὶ τῆς μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γραφομένης διὰ τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου, δημοσιεύομεν ἐν φωτοτυπίᾳ μίαν σελίδα ὁμολογίας, ἣ ὅποια ἔτυχε νὰ εἶναι ἡ μόνη ἐξ ὄσων κατέχομεν ἀξία λόγου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καλλιγραφίας, τῆς τόσον ἐκτιμωμένης ὑπὸ τῶν μεταχειριζομένων τὸ ἀραβικὸν ἀλφάβητον λαῶν, ὡς ἐπιδεικνυοῦσης τὰ καλλιτεχνικὰ του προσόντα.

Ἡ σελὶς αὕτη, ἣτις ἀνήκει εἰς ὁμολογίαν ἐξυμνοῦσαν τὸ Κοράνιον, περιέχει δέκα τρεῖς στίχους. Ἐξ αὐτῶν οἱ βραχύτεροι εἶναι ἀραβικοὶ καὶ γραμμένοι εἰς τὸ χειρόγραφον δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, οἱ μακρύτεροι ἑλληνικοὶ καὶ μέλανες.

Ἑλληνικοὶ στίχοι εἶναι οἱ 1, 2, 5, 6, 9, 10 καὶ 13 τῶν ὁποίων ἡ μεταγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς :

*Ἀπὸ τὸ φόβον τῆς φωτιᾶς ἂν ἴσως καὶ τὸ μάρτης,
τῆς πίσσης τῆ φωτιᾶ ἄβυσσος, βέβγια ἔ' ἄλλο θὰ πάθης.*

*Κριματισμένα πρόσωπα ἀσπρίζει σὰν Κεβσέρι ἄ
ποῦ θὰ λάμπουν σὰν κορώνια, θὰ βγοῦν σὰν τὸ ντζεβχέρι ἄ*

*Σηράτι ἄ στὸ μουράτι ἄ σου, στὸ χάκκι ἄ εἶναι μιζάνι ἄ,
τοῦ κόσμου ὅλες τίς δουλιές μου ἄντιλ—φάσηλ ἄ κάνει.*

Κάμποσοι ποῦχαν προκοπὴ καὶ τῶκαμαν ἰνκιάρι. ¹⁰

(Ἡ κάτωθεν τῆς σελίδος συλλαβὴ, χρησιμεύουσα κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα ὡς παρακομπὴ διὰ τὴν σελιδοποίησιν εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ἀναγινώσκεται ἔξ.)

1) Τὸ Κοράνιον.

2) Βέβαια.

3) Ὄνομα τερπνοῦ ποταμοῦ, ρέοντος ἐν τῷ Μουσουλμανικῷ Παραδείσῳ, ἐξ οἷ θὰ πίνουν οἱ πιστοί.

4) Πολύτιμος λίθος, κόσμημα.

5) Μέτρον.

6) Ἐπιθυμίαν, πόθους.

7) Δικαιοσύνην.

8) Πλάστιγξ.

9) Ἰσοδυνάμους με ἀποφάσεις δικαστηρίου λυούσας διαφορὰς. Ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς δύο πρώτους στίχους ἐννοεῖ ὅτι τὸ Κοράνιον ἀποτελεῖ τὸ μέτρον διὰ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, εἶναι ἡ πλάστιγξ τῆς δικαιοσύνης καὶ ὁ ἠθικὸς ρυθμιστὴς τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων.

10) Ἄρνησιν. Κάμνω ἰνκιάρ, =ἀπαρνοῦμαι.

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΑΜΙΟΥ

ὑπὸ **Ραγῆπ**

Πάλε μᾶς ἦρθε μιὰ χαρά, ἓνα μέγα σουρούρι ¹
 μιὰ φέξη σ' ὄλον τὸ ντουγγιά, ² κ' ἓνα καινούργιο νούρι ³

* Ἦρθε τὸ βράνητ ⁴ νὰ χαροῦν οἱ Τοῦρκοι πέρα πέρα
 ὁποῦ γεννήθη ἀφέντης μας σ' αὐτὴ τὴν τίμνια μέρα.

Σήμερα γίνεται χαρὰ στὴ γῆς καὶ τὰ οὐράνια,
 ὅλοι γελοῦν καὶ χαίρονται ἄθροῦποι καὶ χαλβάνια. ⁵

* Ἐφεξε στὸ οὐμ-μέτι ⁶ σου τοῦ Μπαϊραμιοῦ ἡ μέρα,
 αὐτὴ ὁποῦ ἐκόπιασες, Προφήτη, ἡ δευτέρα.

Σήμερα στὸν Παράδεισο κάνουν πολλὰ ὀενλίκια. ⁷
 τὸν ἐρχομό σου γιόρτασαν καὶ ἔδωκα ὀχαρίκια.

* Ἐνας τὸν ἄλλον χαίρονται οἱ ἔχλ-ι-ντζεν-νετλίδες ⁸
 ὅλοι ὀιουκράγι ⁹ ἔκαμαν γηλμάνια καὶ χουρίδες. ¹⁰

* Ὅλοι μαζὶ ἐφώναξαν σήμερα θὰ κοπιάση
 ὁ ἀγαπημένος τοῦ Θεοῦ ^{10α} καὶ βασιλιῆς στὴν πλιάση,

Τὴν ὥρα ποὺ γεννήθηκε, αὐτὸ τὸ ἴδιο βράδυ,
 μὲ νούρι γέμισε ὁ ντουγγιάς σηκώθηκε σκοτιάδι.

Σημ. Εἰς τὰς τουρκικὰς λέξεις παριστῶμεν διὰ τὴν ἀκρίβειαν μὲ τὸ παχὺ εἰ τῶν Τοῦρκων, μολονότι οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἰωαννίνων, ἔχοντες τὴν Ἑλληνικὴν φθολογίαν, δυσκόλως ἀντελαμβάνοντο τὴν διαφορὰν ταύτην.

- 1) Ἀγαλλίασις.
- 2) Κόσμος.
- 3) Φῶς.
- 4) Καιρός.
- 5) Ζῶα.
- 6) Τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν.
- 7) Πανηγύρεις.

* Τὸ παχὺ σ τῆς τουρκικῆς ἀντιστοιχοῦς πρὸς τὸ ch τῶν Γάλλων γράφομεν ὁ οὔτω :

- 8) Οἱ κάτοικοι τοῦ Παραδείσου.
- 9) Εὐχαριστίας.
- 10) Οἱ μείρακες καὶ τὰ γνωστὰ οὔρι τοῦ μουσουλμανικοῦ Παραδείσου.
- 10α) Ἰδιωτικὸς τύπος τῆς λέξεως Θεός, ἀνήκων ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Τοῦρκους τῶν Ἰωαννίνων καὶ διακρίνων αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς.

Οἱ πύργες ἕλες ἀνοιξαν ὅχ^{10β)} τοὺς κρυφοὺς χαζνέδες¹¹
καὶ σ' ἕλο τὸ οὐμ-μέτι σου ἐδόθησαν μονζντέδες¹².

Ἡὼς νὰ φερῶ ὁ ντερτιάης¹³, τὸ πῶς νὰ σὲ τιμήσω,
τὰ ντζεραχίγια¹⁴ τοῦ ντουγγιά νὰ βρῶ νὰ σὲ στολλῶ.

Ἐσίνα σ' ἔχαμε ὁ Θεὸς¹⁵ σεμπέμπι-μερχαμέτι¹⁶
σ' ἐτίμησε κατ' ἄλλοινοὺς καὶ δῶ καὶ σ' ἀχιρέτι¹⁷.

Ἰῶσαι ἀγένης στὸ ντουγγιά, τοῦ Θεοῦ ἀγαπημένος
καὶ σεφιάτι¹⁸ κωμοστής¹⁹, Ἡροφήτης διαλεμένος.

Με' νοῦρι σ' ἐγαριτίσε²⁰ ὁ Θεὸς καλοτοχί σου,
ἄλλος τινὲς δὲ μπόρσε νὰ φτάσῃ τὴν τιμὴ σου.

Σήμερα σ' ἔστειλε ὁ Θεὸς σ' ἐμᾶς τοὺς πικραμένους
σήμερι εἶναι παντοχὴ γιὰ τοὺς κωματισμένους.

Στὴν τιμημένη πόρτα σου οἱ σκλάβοι ποδ προσμένουν
σκαδῶν καὶ σὲ περικαλοῦν δὲν ξέρον τι νὰ γένουν.

Γερβούν ὅτι ἔταξες γιὰ τοὺς κωματισμένους
τὸ τίμιω σεφιάτι σου σ' ἕλους τοὺς πικραμένους.

Ἄσες ψυχὲς * ποδ βρίσκονται στὴ γῆς καὶ στὰ οὐράνια
σ' ἤκουσαν καὶ σὲ πίστιψαν ἀθιῶσαι καὶ χαλβάνια.

Ὅλοι αὐτοὶ ποδ σοῦ ἤφεραν τῆς ἀφεντιᾶς σ' ἱμάνι²¹
κάμε τους, γιὰ²² μπουλου-λλάχ²³, στὸ ντέρτι²⁴ τοὺς ντερμάνι²⁵.

10β) Ὑπόκις ἐξελικφθῆς ἐκ τῶν ἰσοῦματος τῶν Ἰωαννίνων. Συναντᾶται εἰς τὸν Βηλουάν.

11) Ὑμεῖς.

12) Καλοὶ εἰδήσεις.

13) Λύστρομος.

14) Κοσμήματα.

15) Sic.

16) Ἐξ ἀσπληγνίας.

17) Μέλλουσαι ζοή.

18) Μικροτεία ἰακῶν ἀμειρολῶν.

19) Ὁ κίμων, ἡ προσωποποίησις τῆς μεικτείας πρὸς τὸν Θεόν.

20) Ἐπλασε.

* Γράφομεν τὸ παχὸ ψ (psh) ψ.

21) Πίστιν.

22) Κλητικὸν αἶ.

23) Ἀποσταλμένοι τοῦ Θεοῦ.

24) Πόνον.

25) Θεραπειάν.

Ἐγὼ εἶμαι ἕνας σκλάβος σου πολὺ κριματισμένος
ἕνας ὃχ τὸ οὐμ-μέτι σου γκιουννάχια ²⁶ φορτωμένος.

Μὲ μαρτυροῦν τὰ μάτια μου τὰ χεροπόδαρά μου
φαίνονται τὰ γκιουννάχια μου σὰν ἥλιος, χαλαοιά μου.

Δὲ γράφουν τὰ δεφτέργια μου ἄσλα ²⁷ κανὰ σεβάπι ²⁸
ἂν μ' ἐρωτήσουν τί νὰ εἰπῶ δὲ μπόρε βρω ντζεβάπι ²⁹.

Ἄν ἴσως καὶ δὲ μῶρθ(ης) βοηθὸς σ' ὄλα τὰ κρίματά μου
μὲ ρίχνουν μέσα στὴ φωτιά, στὴ φλόγα, χαλαοιά μου.

Προφήτη λεημονῆσι με, κάμε μου μερχαμέτι, ³⁰
γλῦσι με ὃχ τὸν παιδεμὸ στὸ χάοιρ, ³¹ στ' ἀχιρέτι.

Τὴν ὄρα ὅπου θὰ βρεθοῦν ὁ κόσμος στὸ μαχόερι, ³²
πάρε με, γιὰ ρεσουλου - λλάχ καὶ μένα ἀπ' τὸ χέρι.

Κάμε κερίμι, ³³ πάρε μας στὸ ἀρεσάτ - μεϊντάνι, ³⁴
ἐμᾶς ὅσοῦ δὲ σ' εἶδαμαν καὶ φέραμαν ἱμάνι.

Γιὰ τὴν ἀγάπη πῶφτασε τὸ τίμνιο ὄνομά σου
καὶ γι' αὐτουνοὺς ποὺ χάρηκαν τὸ καλοκόπιασμά σου.

Στὸ Μπέντρι ³⁵ ὅσοι βρέθηκαν συντρόφοι σου κοντά σου,
ὅσοι ἦσαν στὸ χιζμέτι ³⁶ σου, ὅλη ἡ φαμιλιά σου.

Χώρια καὶ γιὰ τῶν τέσσερων ποὺ βρίσκονται σιμά σου,
τοὺς τίμνιους σαχαμπίδες ³⁷ σου, π' ἄκουσαν τὴ λαλιά σου.

26) Ἄμαρτίας.

27) Ποσῶς.

28) Ἀγαθοεργίαν.

29) Ἀπάντησιν.

30) Εὐσπλαγγίαν.

31) Δευτέραν παρουσίαν.

32) Τόπον ὅπου θὰ συναθροισθοῦν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν διὰ νὰ δικασθοῦν.

33) Γενναιοδορίαν.

34) Πεδίον τῆς κρίσεως.

35) Τοποθεσία μεταξὺ Μέκκας καὶ Μεδινᾶς, ὅπου ὁ Μωάμεθ κατετρόπωσε τοὺς εἰδωλολάτρους.

36) Ὑπερησίαν.

37) Συντρόφους καὶ μαθητάς. Ἐννοεῖ τοὺς τέσσαρας φίλους τοῦ Μωάμεθ, ἦτοι τὸν Ἀβου-βεκίρ, Ὁμάρ, Ὁσμάν καὶ Ἀλή, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ τέσσαρες πρώτοι Καλίφαι.

Αυτοὶ ὅπου ἐστάθηκαν στὸν κόσμον βασιλιάδες.
π' ἀκλούθησαν τὸ ἔμμε σου ³⁸, οἱ τίμνοι ἀφεντάδες.

Καὶ γιὰ τὸ χάκκι ³⁹ αὐτουνοῦ τοῦ χαϊντάρ - κεράρι ⁴⁰
ποὺ ἦταν ἀρσλάνι ⁴¹ τοῦ Θεγοῦ, μὲ νάμι ⁴² παλληκάρι

Καὶ γιὰ τὰ δύο τ' ἀγγόνια σου, ⁴³ τὸν ἥλιο καὶ φεγγάρι
κι' ὅσους κοντὰ τους στάθηκαν καὶ ἔκαναν καράρι. ⁴⁴

Γιὰ τῆς τρανότερης κυρᾶς ὄλωνων τῶν κυράδων
τῆς τιμημένης τσούπρας σου μάνας τῶν ἀφεντάδων.

Γιὰ τὸ χατήρι ὄλωνων κάμε σὲ μᾶς ντερμάνι
σὲ μᾶς ὅπου πιστέψαμαν τὸ τίμνιο τὸ κουρ'άνι

Κι' ὅσοι στὸ χασίρ θὰ βρεθοῦν, τῆς ἀφεντιᾶς σ' οὐμ-μέτι,
αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κριμάτα, κάμε τους ἠναγέτι. ⁴⁵

Κάμε ρεντζιὰ τοῦ Ποιγητῆ, βοήθεια στοὺς καημένους
καὶ τράβα τους ὄχ τὴ φωτιά, πάρι' τους τοὺς πικραμένους.

Κάμε καὶ γιὰ τὸν ντερτιλή, τὸ σκλάβο σου Ραγίση
κερίμι, γιὰ ρεσουλου - λλάχ, ντερμάνι τοῦ γαρίμπη
γιὰ νὰ μπορέση καὶ βρεθῆ ἄυριο στ' ἀχιρέτι
γραμμένος στ' αὐτοννοὺς μαζὶ ποῦ θὰ ἔμπουν στὸ νι'ζεν-νέτι.

Καὶ ἂν ἴσως ἐλαθῶθηκε καὶ ἔκρινε χατάδες ⁴⁶
στὸν κασηνιέ ⁴⁷ ποὺ ἔγραψε, στὰ λόγια, στοὺς νοκτάδες ⁴⁸

Κάμε ρεντζιὰ τοῦ Ποιγητῆ νὰ τοῦ χαλάσ' τὸ κριμα
νὰ μὴν τοῦ γίγη παιδεμὸς ὄντας θὰ μπῆ στὸ μνημα.

38) Κελεύσματα.

39) Ἀγάπη.

40) Ἐφορμῶντος λέοντος, ἐπίθετον τοῦ Καλίφον Ἀλῆ.

41) Λέων.

42) Ὄνομα.

43) Ἐννοεῖ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ γαμπροῦ τοῦ Μωάμεθ Ἀλῆ καὶ τῆς κόρης
του Φατιμάς.

44) Διαμονή.

45) Ἐλεος.

46) Λάθη.

47) Ποίημα, τὸ παρόν.

48) Αἱ στιγμαὶ δι' ὧν διαστελλονται τὰ πλείιστα τῶν ἀραβικῶν γραμμάτων
ἀπὸ τὰ ἔχοντα τὴν αὐτὴν μορφήν, ἀλλὰ παριστῶντα ἄλλον φθόγγον.